

אבא, למה אין לי חברים?

מאמר הדרכה
וטיפים להורים
ולמורים, לילדים
ולתלמידים,
המתקשים
בקודים חברתיים
ומתמודדים עם
קשיים חברתיים

ילדים רבים. אך כשילד מקבל תווית של קושי בתקשורת או הפרעת קשב, ישנם הרבה אישי חינוך ולפעמים גם הורים שיזונו עצמם הצידה ביראת הכבוד ויחשבו לעצמם שהם לא רוצים להכביד על הילד או להרוס ח"ו... ולכן הם יימנעו מלהנח את התלמיד המתויג בעוד שמדובר במחנכים עם עשרות שנות נסיון ודווקא לתרומה הרבה שהורים ואנשי חינוך יכולים לעזור לילדים מתמודדים אלה יכולה להיות השפעה מכרעת ולפעמים אף לא פחות מהטיפול המקצועי של אנשי המקצוע... לכן, יחד עם הפנייתם לטיפול אצל אנשי מקצוע, על ההורים והצוות לעשות תוכנית קידום לכל ילד בהתאם לקשיים שלו. במאמר שלפנינו טיפים והמלצות, איך לעזור לילדים עם קשיים חברתיים במסגרת הביתית והלימודית.

סולם התפתחותי

חשוב לדעת, שקשיים עם קודים חברתיים או אפילו אוטיות, יכולים אמנם להוות לילדים מכשול שקשה להתגבר עליו, אבל צריך לזכור, שעם עזרה נכונה ותמיכה מתאימה ניתן לעזור לו מאוד להתקדם ולפרוח. למעשה, ניתן להתייחס לנושא של התפתחות התקשורת כעל סולם שילדים אמורים לטפס עליו במהלך השנים מגיל הלידה, ולפתח עוד ועוד מיומנויות ככל שהם מתקדמים, ובכך לעלות ולטפס בסולם החברתי. לדוגמא, ילד בן שלוש עשוי להרגיש בנוח לבקש מהשכן גלידה, וסביר להניח שתגיבו בחיך. עם זאת, אם ילד בגיל שמונה היה מבקש גלידה, הוא עשוי לגרום לכם להרגיש קצת מבוכה. הסיבה לכך היא, שקיים סולם התפתחותי שעליו ילדים אמורים לטפס, ולרכוש בהדרגה יותר ויותר מיומנויות וקודים חברתיים בכל שלב, ואתם מצפים מילד בגיל שמונה שכבר יבין שלא מתאים לבקש גלידה מהשכן...

ילדים שהוגדרו כעצלנים או כאלה שסובלים מחוסר רצון – אנו מבינים היום שלרובם יש מחסום כזה או אחר שמפריע להם והם לא סתם עצלנים... וכך מחפשים להם פתרונות שיעזרו להם לגדול ולהמשיך לצמוח בס"ד.

יחד עם זאת, לעיתים יש מלמדים ואנשי חינוך ששואלים את עצמם: האם לא עברנו את הגבול? לדבריהם, כל ילד שיש לו קצת חוסר טקט כבר נכנס לחשש של הפרעת תקשורת. וכן ילד שקצת לא מיושב ורגוע, כבר חוששים שהוא סובל מהפרעת קשב...

ואם תשאלו: אז מה הבעיה? אדרבה, יש יותר מודעות ויותר מנגישים עזרה לילדים מתקשים! אכן, המודעות והעזרה שהילדים מקבלים הן דבר נפלא שעוזר להציל

דו שיח והבנת ניואנסים

הרב אלכסנדר מושקוביץ | יו"ר "הבינונו"

חיים, עומד במסדרון הגן. לפתע ניגש אליו ילד אחר, מחייך חיוך גדול ונותן לו מכה על הגב. "שלום!", הוא אומר. חיים המום. הוא לא יודע איך להגיב.

בתוך שבריר שניה, מוחו של חיים עובד בקדחתנות. הוא מנסה להבין את המצב. "מי זה הילד הזה? למה הוא הכה אותי? האם הוא רוצה להיות חבר שלי? או אולי הוא רוצה להציק לי?" חיים נזכר במצבים דומים בעבר, מנסה להיזכר איך הגיב אז ומה היו התוצאות.

רק לאחר כל זה, חיים יכול להחליט איך להגיב. האם הוא יחייך בחזרה? יתרחק? ינסה להתחמק? יכעס? כל תגובה של חיים כעבור זמן קצר תשפיע על מה שיקרה בהמשך בין חיים לחבריו לגן.

ילדים רבים מתמודדים עם קשיים דומים. הם מתקשים להבין את הסיטואציות החברתיות, לפרש את כוונותיהם של אחרים ולבחור את התגובה הנכונה. עבורם; יצירת קשרים חברתיים היא משימה קשה ומורכבת.

ככל שהילדים מתבגרים, הקשרים החברתיים נהיים מורכבים יותר. ילדים צריכים ללמוד כיצד להתמודד עם קונפליקטים, ליצור קשרים משמעותיים ולתחזק חברויות. עבור ילדים עם קשיים חברתיים, משימות אלה עלולות להיות קשות מנשוא.

ילדים אלה עשויים לעזור הביתה ולשאול את הוריהם, "אבא, למה אין לי חברים?" שא"ה זו נובעת מרצון עמוק בקשר חברתי, ברצון להשתייך ולפתח מיומנויות חברתיות-יות שיאפשרו להם להסתדר ולפרוח בחברה.

בשנים האחרונות אנחנו בכחינת אכשר דרא, והמודעות לקשיים רגשיים והתפתחותיים עולה ועולה יותר ויותר, הן אצל מלמדים וצוותי חינוך והן אצל הורים. אם בעבר היו

למרות שמיומנויות חברתיות מפותחות בעיקר בילדות, ניתן לשפר אותן בכל גיל, וככל שילד מופנה לטיפול מוקדם יותר ומתחילים לעבוד אתו על דברים אלה מוקדם יותר, כך קל יותר לפתח מיומנויות אלה ולהימנע מפער מבני גילו.

לצערנו, חלק מהילדים עלולים להתקשות לטפס על הסולם הזה והם נתקעים על השלבים התחתונים. המשימה שלנו כהורים וכצוות החינוכי היא, לעזור לילדים האלה להגיע לרמה הנדרשת ולספק להם את התמיכה שהם צריכים כדי לטפס גבוה יותר, על ידי תמיכה אישית ומותאמת. הילד יצליח לעשות זאת בהצלחה רק אם כל הסובבים אותו יושיטו לו יד ביחד. לכן חשובה התערבות ההורים יחד עם הצוות החינוכי, ולפעמים יחד או בליווי איש מקצוע. כמובן, תלוי באיזה שלב הילד נשאר תקוע, ולפי זה נתאים לו את העזרה לטפס לשלבים הגבוהים יותר.

חשוב לציין, כי טיפוס בסולם זה עשוי להיות משימה קשה ולעיתים מכריעה עבור ילדים עם קשיים חברתיים או אוטיזם. לכן, חיוני שהסובבים אותם יספקו סביבה בטוחה ותומכת המעודדת את התפתחותם. על ידי עבודה משותפת, נוכל לעזור לילדים אלה למצות את הפוטנציאל שלהם ולהגיע להצלחה במצבים חברתיים.

חיים, אותו פגשנו בתחילת הכתבה כשהיה בן 9, קיבל יום אחד משימה מאמו: לקפוץ לסבתא אחרי החיידר. כוונתה היתה שיעלה רגע לקבל ממנה חבילה, אך חיים, ילד טוב וממושם, הגיע לסבתא מלא התלהבות. הוא נכנס לסלון והתחיל לרקוד, לקפוץ ולעשות שמח. כשסבתא שאלה אותו למה הוא כל כך שמח, ענה חיים בפשטות: "אמא צייתה עלי לקפוץ לסבתא!".

הסיפור הזה מדגיש את הקושי היחודי של חיים. הוא מתקשה להבין מסרים מעורפלים בסיטואציות חברתיות, תופעה המכונה "קשיים בפרמטיקה". פרמטיקה היא היכולת להשתמש בשפה באופן התואם את הנסיבות ולהבין מטפורות ומסרים בין השורות, כלומר מערכת חוקים בלתי פורמליים הקובעים איך לנהל שיחה בהתאם לשותף, לנושא, לנסיבות ולהקשר.

שלבי הסולם ההתפתחותי

להלן פירוט של הסולם ההתפתחותי, והשלבים שבו הילדים מטפסים ומתפתחים במיומנויות החברתיות והתקשורתיות לאורך שנות הילדות, הנערות והבגרות:

הפולם ההתפתחותי: גיל 3-7

הילד אינו מסוגל להבין שאדם אחר עשוי לפרש את אותה סיטואציה באופן שונה משלו. הוא עשוי לומר דברים כמו "סבתא לא אוהבת אותי, היא כעסה עלי משום שרציתי לדבר אתה בזמן התפילה" או "פנחס שבר את הצעצוע שלי בכוונה!". הילד עשוי להתקשות בפירוש התנהגות כמכוונת או לא מכוונת, ולדוגמה יגיד "היא לא רוצה לשחק איתי". מערכות יחסים בגיל זה מבוססות אך ורק על צעצועים ומידת זמינותם: "עקב הוא החבר הכי טוב שלי. הוא גר על ידי, ויש לו שני תלת אופן. הוא נותן לי להשתמש באחד מהם". יש צורך במבוגרים לשם יישום וקיום ידידות פרימיטיביות אלה.

הפולם ההתפתחותי: גיל 7-9

בגילאים אלה, הילד מתחיל להבין ולהיות מודע לרגשותיהם ולנקודת מבטם של אחרים. הוא יבין, לדוגמה, שאבא מתרגז כשאני קופץ על הטרמפולינה עם נעליים. כתוצאה מכך, מתחילות להיווצר חברויות אמיתיות על בסיס תחומי עניין משותפים: "אני חבר של גדי. גם הוא אוסף ומתעניין בקלפים של אדמו"רים". הילד מתחיל להבין את הצרכים והכישורים היחודיים של חבריו, ויכול לומר "שלמה יש לו חוש הסברה טוב, אבקש ממנו ללמוד ולהשלים את הקטע בגמרא שהחסרתי כשלא הרגשתי טוב".

הפולם ההתפתחותי: גיל 9-12

בגילאים אלה, הילד מתחיל להבין כיצד מתייחסים האחרים למעשיו, ויכול להבין, לדוגמה, ש"ברוך צחק עלי כששאלתי שאלה טיפשית". כתוצאה מכך, שיתוף פעולה אמיתי, קח ותן ופשרות, מתחילים להתפתח: "אני לא רוצה לשחק קלפים, אני רוצה לשחק מחבואים", "בסדר, אני אשחק איתך מחבואים, אבל בפעם הבאה אתה תצטרך

לשחק איתי קלפים". הילד מתחיל לפתח מודעות עצמית חברתית: "אני לא טוב כמו שאר הילדים בכיתה במשחקי מירוץ", ומבין את מושג הנאמנות: "אני תמיד אהיה חבר של ברוך, לא משנה מה יקרה".

הפולם ההתפתחותי: גיל 12-15

בגיל ההתבגרות, חברויות עוברות תהליך משמעותי של התפתחות והתעמקות. קשרים חברתיים הופכים אישיים יותר, תוך שיתוף רגשות ותמיכה הדדית. לדוגמה: "ממש התעצבנתי היום אחרי שלא הצלחתי במבחן, אבל הרגשתי יותר טוב כשדיברתי עם שמעון". בני נוער מתחילים לחלוק זה עם זה בעיות אישיות. לדוגמה: "סיפרתי לשמעון שהרגשתי לחוץ במבחן ונראה לי שלא הצלחתי". סכסוכים או מריבות מינוריים לא בהכרח מסמנים את סופה של חברות, וישנה נטייה להניח שהקשר ימשך. לדוגמה: "לאה הגיבה לי בצורה מזלזלת היום, בקשר לתוכנית שרצייתי להציע לכיתה. מחר, כשניפגש בדרך לבית הספר, אומר לה שהיא פגעה ברגשותי".

הפולם ההתפתחותי: גיל 15 ומעלה

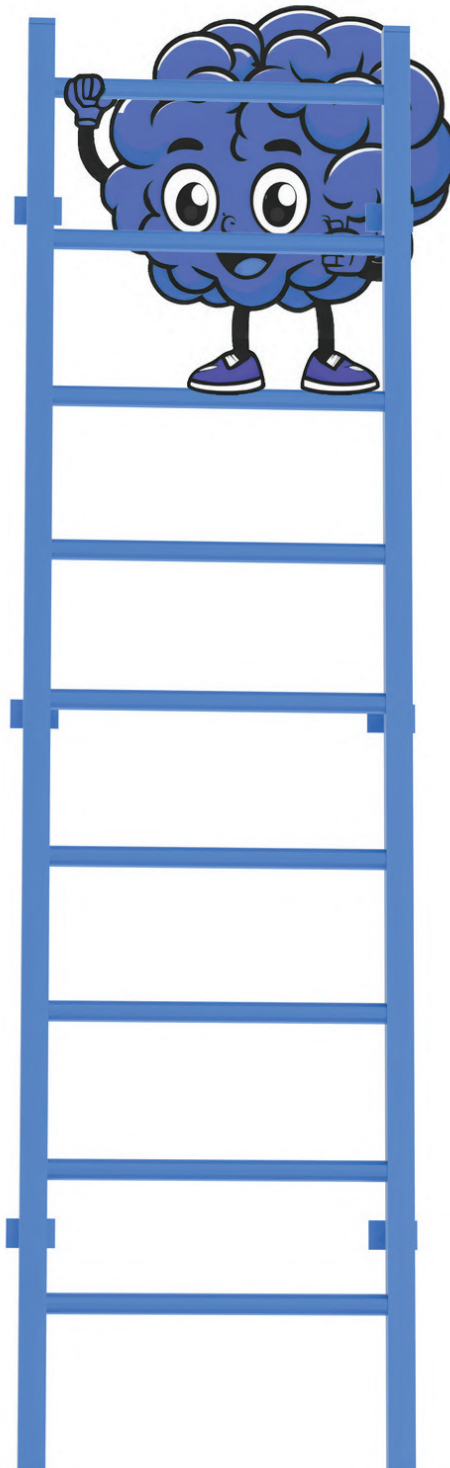
בגילאי 15 עד בגרות, מערכות יחסים חברתיים נעשות יציבות יותר ומועילות לשני הצדדים. לדוגמה: "אני תמיד יכול לסמוך על שמעון, הוא תמיד שם בשבילי, כשאני צריך אותו". בני נוער מבינים את הצורך במגוון קשרים חברתיים, והרכושנות כלפי חברים פוחתת. לדוגמה: "זה בסדר גמור שזרח רוצה להיות חבר גם עם שמואל, אני לא צריך להיות החבר היחיד שלו". מקובל שיהיו חברויות רבות ברמות שונות של קירבה ואינטנסיביות. לדוגמה: "יש לי כמה חברים קרובים, ויש לי גם חברים פחות קרובים שאני נהנה לדבר אתם".

חשיבות המיומנויות החברתיות

אמנם בהחלט חשוב לפנות לעזרה מקצועית ולהדרכה כיצד לתמוך בצורה הטובה ביותר בילד עם קשיים חברתיים/תקשורתיים, אך מה שקורה לעיתים קרובות הוא, שברגע שהילד הופנה למומחה או ממתין לטיפול, ההורים והצוות עשויים להיכנס למצב של "השהיה" וממתינים לתחילת הטיפול. זוהי טעות גדולה, שכן התערבות מוקדמת חיונית עבור ילדים עם קשיים תקשורתיים. ההורים והצוות, שנמצאים עם הילד רוב שעות היום, נמצאים בעמדה יחודית לעזור לילד להתפתח ולהתקדם. בעוד שמפגשי טיפול חשובים, חשוב לא פחות להורים ולצוות לחשוב באופן פעיל כיצד לקדם את התפתחות הילד בתקשורת ובמיומנויות חברתיות. על ידי עבודה משותפת ותמיכה בילד באינטראקציות היומיומיות שלו, הילד יכול להתקדם הרבה יותר מהר ולמצות את מלוא הפוטנציאל שלו בס"ד.

קודים חברתיים ומיומנויות חברתיות הם כמו המדריך הפנימי של כולנו, איך להתנהל ולהצליח עם החברה. זה כולל מגוון הבנות והתנהגויות, כמו הדרך איך להיות איש שיחה, היכולת להבין רמזים חברתיים והיכולת לקלוט הודעות שלא נאמרו. חשוב גם להיות מסוגל להביע רגשות בצורה המתאימה למצב, ולפעול לפי כללים וחוקים. מיומנויות חשובות אחרות, כוללות יכולת להתמודד עם ניצחונות והפסדים, חשיבה יצירתית כדי לפתור בעיות, להישאר רגוע כשדברים מתסכלים, לדעת איך להקשיב לאחרים, זה כולל גם הבנה של מה אחרים מרגישים וחושבים, היכולת להיות מתואם בתנועות שלך, לא להתקרב יותר מדי לחבר בשיחה, לנהל דו שיח בתוך קבוצה, להצליח לעמוד על הדעות שלך בצורה מתאימה, ועוד.

ילדים רבים מתמודדים עם קשיים דומים. הם מתקשים להבין את הסיטואציות החברתיות, לפרש את כוונותיהם של אחרים ולבחור את התגובה הנכונה. עבורם; יצירת קשרים חברתיים היא משימה קשה ומורכבת. ככל שהילדים מתבגרים, הקשרים החברתיים נהיים מורכבים יותר. ילדים צריכים ללמוד כיצד להתמודד עם קונפליקטים, ליצור קשרים משמעותיים ולתחזק חברויות...

סולם ההתפתחות התקשורתית

פיתוח תקשורת חברתית בבית

כדי לעזור לילד לטפס על הסולם, חשוב ליצור הזדמנויות לתרגול מיומנויות בסיסיות במקום להתמקד במשימות ספציפיות. לדוגמה, אם ילדכם נוטה להיות מרוכז בעצמו ואימפולסיבי במשחקיו עם חברים, חשוב ללמד אותו לשתף ולעשות תורנות. בעוד שאכיפת כללי קבלת תור יכולה לעזור במידה מסוימת, עדיף לעזור לילד לפתח יכולת בסיסית יותר: להתחשב בצרכים של אחרים. סטגוריה רחבה זו כוללת מיומנויות כמו שיתוף, וניתן לתרגל אותה במצבים יומיומיים, כגון ויתור על מקום ישיבה בארוחת הערב או נתינה לאח אחר להשתמש קודם באופניים. על ידי זיהוי וניצול ההזדמנויות הללו, אפשר לעזור לילד ללמוד לאזן את הצרכים שלו עם אלה של אחרים, על ידי כך שמסבירים לו ברוגע ובטון מרגיע, שכעת אנו מתרגלים לעשות תורות.

הזדמנויות לתרגול

יצירת הזדמנויות למפגשים חברתיים היא חיונית להתפתחות החברתית של הילד. ניתן להשיג זאת על ידי עידוד אינטראקציות חברתיות בתוך המשפחה, כגון משחקים משפחתיים, ארוחות ערב ביחד. בנוסף, ניתן לקדם מפגשים חברתיים במסד החינוכי על ידי קידום פעילויות קבוצתיות, פרויקטים בצוות, ועידוד ילדים לקיים אינטראקציה עם בני גילם בהפסקות או בהפסקות צהרים. חשוב לספק לילדים סיטואציות וחוויות חברתיות מגוונות. לדוגמה, ילדים יכולים ללמוד כיצד לנווט במצבים חברתיים שבהם הם עלולים להיתקל בקונפליקטים או באי הסכמות עם בני גילם. לדוגמה, אם ילד מתקשה לחלוק צעצועים עם אחרים, הורים או מורים יכולים להדריך אותו בסיטואציה ולעזור לו להבין איך להתחלף ולחלוק עם אחרים.

משחקי קופסה וקלפים

משחקי קלפים וקופסה הם כלי נפלא לפיתוח מיומנויות חברתיות אצל ילדים. פעילויות אלה דורשות אינספור כישורים חברתיים, ומעניקות הזדמנות חשובה ללמוד ולהעצים כישורים אלה.

על מנת להשתתף במלוא מובן המלה במשחק קופסה, חייב כל משתתף:

- לנהל משא ומתן.
- לשחק על פי התור.
- להישמע לכללים.
- לדעת להפסיד בכבוד.
- לדעת לנצח בצורה נאה.
- לחלוק.
- להצטייד בסבלנות.
- לתכנן.

ילדים עם קשיים חברתיים עשויים להיתקל באתגרים רבים במהלך משחק קופסה. יתכן שתופתעו לגלות את כמות הקשיים שבהם ילד יתמודד במהלך לימוד הכללים של המשחקים הפשוטים הללו.

עליכם להיות סבלניים. הימנעו מלהרשות לו לשנות את הכללים, או להמציא כללים משלו תוך כדי משחק. ("הסיבוב הזה לא נחשב", "מותר לי ללכת פעמיים"). דפוס זה של שבירת כללים לא יתקבל לעולם על ידי בני גילו ויהיה מקור לעימות בשחקן עם ילדים אחרים, ואתם יכולים להדגיש לו זאת. עם זאת, משחקי קופסה מספקים גם הזדמנות טובה לילד ללמוד כישורי משא ומתן. ניתן לשנות את כללי המשחק תוך הסכמה הדדית (למשל, "שולחן המשחק קטן מאוד, אז אם הקוביות נופלות מן השולחן, מותר לשחקן לגלגל אותן שוב"). אבל יש להחליט על שינויים כאלה בכללים לפני תחילת המשחק. לילדים עם קשיים יש לעתים קושי בכך, והם נוטים לנסות ולשנות את הכללים ככל שהמשחק מתקדם. אם זה יקרה, אמרו לילד שהמשחק יפסק אם לא ידבק בכללים המוסכמים. משחקי קופסה מספקים להורים הזדמנות נפלאה לתרגול מיומנויות חברתיות. שבחו אותו כאשר הוא עושה צעד טוב, או מפגין מיומנות חברתית חיונית. אפשרו לו להפסיד מדי פעם במשחק; הימנעו מן הפיתוי

אינטראקציה והזדמנות

החלק החשוב הוא הבנת הקושי של הילד, שמתמודד ומתקשה להבין את הקודים ואת צורת ההתנהלות המתאימה. בהרבה מקרים המלמד אומר הוראה או מצפה שהילדים יבינו מסגרון הדיבור שלו איך הם אמורים להתנהג, אבל הבעיה שהילדים האלו לא מבינים את המסרים האלו שלא נאמרו להם ברור

מודעות עצמית והתבוננות

על מנת שילדים ילמדו מהתנסויות אלה, חשוב לעודד מודעות עצמית וניתוח עצמי. חשוב להיות מודע לחשיבותה של שיחה עם הילדים על הקשיים החברתיים עצמם.

מודעות עצמית עמוקה זו נקראת בשפה המקצועית; רפלקציה. רפלקציה היא תהליך חשוב הכולל התבוננות וחשיבה על חוויות העבר שלנו כדי להסיק מסקנות לעתיד. ללא רפלקציה, חוויה היא רק אפיזודה חולפת שאולי לא תישמר בזכרון שלנו ולא תספק הזדמנות ללמידה. כדי לעבד את החוויות שלנו, עלינו להתבונן בהן, לתאר אותן, לבטא את הרגשות והמחשבות שלנו כלפיהן וללמוד מהן להתמודד טוב יותר במצבים דומים בעתיד.

זה נכון במיוחד בהקשר של התנסויות מעשיות במעורבות חברתית. שיחות והבנה רפלקטיבית על חוויות מעשיות, יכולות לעזור לילדים אלה לתמלל את חוויותיהם, לבטא את רגשותיהם, להמשיג את הלמידה שלהם על עצמם ועל החברה ולזהות את הנקודות שבהן היה להם קשה, ומה הם למדו שיכול לעזור להם בנושא זה בעתיד. באמצעות רפלקציה, הילדים יכולים לפתח הבנה מעמיקה יותר של כישוריהם החברתיים ולהשתמש בידע זה כדי להתקדם בטולם התקשורת.

ניתן לעשות זאת על ידי שיתוף ילדים בשיחות על החוויות החברתיות שלהם, ולדוגמה — שאלה כיצד הם הרגישו במהלך המצב, מה הם למדו ומה הם יכולים לעשות אחרת בפעם הבאה. הורים או מורים יכולים גם

לאפשר לו לנצח כל הזמן, זכרו, "הפסד בכבוד" הוא מיומנות חברתית חשובה.

תנו משוב

במהלך היום, ישנן הזדמנויות רבות ללמד ילדים להתחשב. זה עשוי לדרוש מההורים ומאנשי החינוך תשומת לב לדברים אלה, אבל יש לכך חשיבות רבה לקידומו של הילד בסולם ההתפתחות.

לדוגמה: חלק מילדים אלה מתקשים לכבד את המרחב האישי של אחרים ועלולים להתקרב אליהם מדי או להפריע להם בזמן שהם מדברים.

ככל שההבנה של הילדים מתפתחת והמודעות החברתית-ית שלהם עולה, חשוב לא רק ללמד אותם משימות ספציפיות כמו "לעמוד במרחק של מטר מהאדם שמולכם", אלא גם ללמד אותם סטגוריות חברתיות רחבות יותר על ידי קריאת ניואנסים. למשל, שים לב שכשאתה עומד מדי קרוב אלי או לחבר זה עושה הרגשה לא נעימה, ולכן כדאי לך לעמוד רחוק יותר, וזאת על מנת לתת להם משוב על ההתנהגות שלהם.

הדרך היחידה לרכוש את המיומנויות הללו היא בעת שילדים אלה יחוו תקשורת עם בני גילם או עם מבוגרים, ויקבלו משוב ממכם על צורות התקשורת שלהם, כמוכן בצורה חיובית ולא בצורה ביקורתית. ילדים אלה יכולים להתחיל לשים לב כאשר אנשים מתרחקים מהם כשהם קרובים מדי, או לאותת להם להתרחק באמצעות סימן שסימתם ביניכם מראש.

לדוגמא הנמצאת לפנינו. למשל, להביא עוד דוגמאות שהילד יכול להיתקל בהן, שגם שם יש את אותו סוג של התמודדות, כגון קושי לחכות בתור, להבין הבעות פנים של החבר כשהוא עצוב ולא רוצה כעת לשחק, וכן הלאה. למידה זאת מאפשרת למידה של טכניקות, גישות ונטיות כלליות שישמשו את הילד לא רק בהקשר ובמשמעות הספציפית אליה הוא נחשף כעת, אלא כל אלו יאפשרו ללומד הסתגלות והשלכה של למידה זו על ההזדמנויות הבאות. מכאן נובעת הייחודיות של הלמידה המתוכנת.

דין ודו שיח

הורים יכולים לשחק תפקיד משמעותי בפיתוח מיומנויות חברתיות אצל ילדים מתקשים. דרך שיחה פתוחה וכנה, הורים יכולים לעזור לילדים לזהות את הקשיים החברתיים שלהם ובאילו סיטואציות הם מתקשים. יחד עם הילד, הורים יכולים לבחון את הבעיות העיקריות שמונעות ממנו להשתלב חברתית. ילדים מתקשים, לעתים קרובות, מתקשים לנתח סיטואציות חברתיות מורכבות ולזהות את הקשיים המרכזיים. הורים יכולים לעזור לילדים להתמקד בבעיה עיקרית אחת בכל פעם, תוך התעלמות מרעשי הרקע.

לאחר זיהוי הבעיה, הורים יכולים לעזור לילדים להעלות אפשרויות לפתרון הקושי. חשוב לעודד את הילד להציע פתרונות רבים ככל האפשר, תוך שההורים תומכים ומכוונים.

דוגמא: אבא: "יוחנן, מדוע אתה לבד בחדר שלך ביום יפה כל כך? כל הילדים בשכונה נמצאים מעבר לכביש, בגינה, משחקים. מדוע אינך מצטרף אליהם?"
 יוחנן: "הם לא רוצים שאני אשחק אתם. כולם כועסים עלי. ולא רוצים לשחק איתי — בלי שום סיבה."
 אבא: "וואו, נראה שכולם כועסים עליך. מדוע אתה חושב שהם כועסים?"

יוחנן: "הם פשוט מקנאים על כך שיש לנו בית חדש".
 אבא: "אני מבין. אולי יכול להיות משהו שהם לא אהבו בהתנהגות שלך, ולכן אמרו לך שלא רוצים לשחק. יוחנן, נסה להיזכר, האם היה משהו מיוחד שקרה לאחרונה?"
 יוחנן: "כן, הם אמרו שתמיד אני צריך להיות ראשון".
 אבא: "אני מבין. האם היית רוצה להיות חבר של ילד שתמיד חייב להיות ראשון? זה נותן תחושה שאתה לא מתחשב עם האחרים ותמיד מתעקש להיות ראשון, למרות שאני יודע שאתה מאד מתחשב, אלא גם מאד אוהב להיות ראשון".

יוחנן: "אולי באמת לכן הם לא רוצים לשחק איתי".
 אבא: "אז מה אתה מציע, מה אפשר לעשות?"
 יוחנן: "אולי אני אנסה לרדת לשחק אתם, ואוותר על כך לא להיות ראשון, ונראה איך יהיה".
 אבא: "זה רעיון מעולה! בוא ננסה את זה. אני בטוח שאם יראו שאתה מתגמש ומוותר להם גם, הם ישמחו לשחק אתך, כי ילדים אוהבים ילדים שמוותרים".
 יוחנן: "תודה, אבא, אני אנסה".
 אבא: "בהצלחה, יוחנן! אני מאמין בך".

עם סיום

טיפים אלה שנכתבו בכתבה מיועדים לכלל הילדים עם קשיים חברתיים ותקשורתיים. לעיתים יש ילדים עם תפקוד תקשורתי נמוך מאוד, שעל מנת לבצע תרגילים אלה נדרשים ליווי והדרכה ממומחים בנושאי תקשורת, שידריכו איך לבצע המלצות אלה ואיך לקדם את הילדים מהמקום שבו הם אוחזים בסולם ההתפתחותי.

לסיכום: קשיים חברתיים ותקשורתיים אצל ילדים זה מציאות שניתן לשנות ולקדם, והדבר תלוי בנו. נדרש מאיתנו לזהות את הקשיים הנקודתיים של הילד (כי כל ילד הוא עולם בפני עצמו), כגון: במה הוא מתקשה, האם הוא מתקשה לרכוש חברים חדשים, האם הוא לא מבין מסרים בין השורות, וכדומה. לאחר מכן נדרש מאיתנו לעבוד על נקודות אלה עם הילד, לתרגל ולעזור לו לפתח את המיומנויות האלו. ברגע שנעזור לילד בצורה עקבית, עם סבלנות, הוא יתקדם ויפרח בסיד.

תקשורת בין אישית

טיפים אלה מיועדים לכלל הילדים עם קשיים חברתיים ותקשורתיים. לעיתים יש ילדים עם תפקוד תקשורתי נמוך מאוד, שעל מנת לבצע תרגילים אלה נדרשים ליווי והדרכה ממומחים בנושאי תקשורת, שידריכו איך לבצע המלצות אלה ואיך לקדם את הילדים מהמקום שבו הם אוחזים בסולם ההתפתחותי

משחק תפקידים יכול לשמש גם כדי לעזור לילדים לפתח אמפתיה והבנה לאחרים. לדוגמא, ילדים יכולים לשחק תפקידים בתרחיש שבו הם צריכים לנהל חבר שנסער. תרחיש זה ילמד את הילד כיצד להיות רחום ומבין, וכיצד לספק תמיכה רגשית לאחרים.

תיווך והכוונה

החלק החשוב הוא הבנת הקושי של הילד, שמתמודד ומתקשה להבין את הקודים ואת צורת ההתנהלות המתאימה. בהרבה מקרים המלמד אומר הוראה או מצפה שהילדים יבינו מסגנון הדיבור שלו איך הם אמורים להתנהג, אבל הבעיה שהילדים האלו לא מבינים את המסרים האלו שלא נאמרו להם ברור. לכן במצבים האלו חשוב שהצוות וההורים יבינו שהילד מתקשה לקלוט את המסר והוא לא מתכוון להתחצף או להיות שונה. בשלבים אלו מאוד חשוב לנסות להבין את מה שהילד ספספ ולרדת לרמה שלו, ופשוט להסביר יותר ברור: כעת כולם עושים כך, כעת מתאים לעשות כך, וכדומה.

כמו כן, על המתווך לא רק לספק הסבר לתופעה המיידית שהילד נתקל בה, אלא ליצור הפנמה והרחבה של תהליך הלמידה שיופעל שוב במצבים עתידיים. על המתווך לדאוג לכל זאת בסביבת התלמיד ובהתאם למאפיינים האישיים של התלמיד. המתווך יוצר שיחה ודיאלוג עם התלמיד, תוך מתן תשומת לב והדגשה לגירוי בו בחר, עם הסברים ודוגמאות. על המתווך לתווך לא רק את המקרה שקרה כאן ועכשיו, אלא גם את המשמעות והיחסים שקשורים

לחלוק חוויות ונקודות מבט משלהם, ולספק הדרכה כיצד להתמודד עם מצבים חברתיים שונים. לאחר הפעילות, הילד יכול לשקף את החוויה שלו עם ההורה או המחנך. הילד יכול לתאר את החוויה שלו ולבטא את רגשותיו כלפי הפעילות ולזהות את הערכים והכישורים שנצברו מהחוויה. רפלקציה זו יכולה לעזור לילד לפתח הבנה מעמיקה יותר של סגנון התקשורת, הרמזים החברתיים והמיומנויות הבינאישיות שלו, ולספק לו אסטרטגיות לשיפור האינטראקציות החברתיות שלו בעתיד.

הצגת תפקידים

משחק תפקידים הוא כלי חשוב לפיתוח מיומנות חברתיות. זהו כלי רב עוצמה שיכול לעזור לילדים ללמוד על אינטראקציות חברתיות ולפתח מיומנויות תקשורת. באמצעות משחק תפקידים, ילדים יכולים לתרגל תרחישים חברתיים שונים וללמוד כיצד לתקשר ביעילות עם אחרים. גישה זו מאפשרת לילדים לחוות סיטואציות מהחיים האמיתיים בסביבה בטוחה ומבוקרת, שבה הם יכולים להתנסות בתפקידים חברתיים ובדמויות שונות.

למשל, ילדים יכולים לשחק תפקידים בשיחה בין מחנך לתלמיד. תרחיש זה יאפשר לילד לתרגל כיצד לתקשר בצורה יעילה עם דמות סמכותית, וכיצד לשאול שאלות או להביע חששות בכבוד. באופן דומה, ילדים יכולים גם לתרגל כיצד לבקש עזרה מחבר. תרחיש זה ילמד את הילד כיצד לבטא את צרכיו וכיצד לדעת להקשיב טוב כאשר חברו מבקש עזרה.